

Masarykova univerzita, Filosofická fakulta

Psychologický ústav

Studijní rok 2012/2013

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vliv mužských křesťanských společenství
na osobní pohodu svých členů**

Pavel Moravec

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jaroslava Dosedlová, PhD.

Brno 2013

úrodu. Muž se učí umírat, jinak zůstane pouhým pšeničným zrnkem a nepřinese úrodu. Abychom se vrátili k příkladu světců, do tohoto pojetí zapadá starý sv. Pavel, který má za sebou vězení a píše hluboké texty v listu Římanům o Boží lásce, která je silnější než striktní pravidla zákona. Ze Starého zákona můžeme zmínit praotce Abraháma s jeho odvahou vykročit do neznáma spoléhaje se výlučně na Boha.

Zatímco v první fázi bylo cílem *konat*, objevovat vlastní Já a chránit jej, nyní je cílem *být v Bohu*, podřídit se hlubší skutečnosti. Pokud muž nenajde odvalu k sestupu, stává se cynickým a zahořklým, mladí jej neberou vážně, nebo se mu dokonce smějí. Naopak najde-li odvalu *ztrácet*, postupně se stává moudrým starcem. Má pochopení a trpělivost pro ty, kdo ještě bojují, a dovede je povzbudit k úspěchu na jejich vlastní cestě. „Dědové mohou hluboce důvěřovat životu právě proto, že se smířili se smrtí. Vědí, že bolest není nepřítel, že nepřitelem je strach z bolesti. Zažili toho už dost, aby pochopili, že život je nakonec silnější než smrt.“ (Rohr, Martos, 2007, s. 156)

Úvodní citát zmínil, že tzv. iniciační rituály umožňují mladým mužům chápat růst i sestup. Tento proces se však neobejde bez oněch moudrých starších mužů, kteří mladé do těchto tajemství zasvětili. Dnešní mladí muži se snaží iniciovat sebe sama prostřednictvím nejrůznějších zkoušek a rizik. Je zde přítomen jakýsi instinkt vedoucí k iniciaci, ale chybí zde moudré vedení (Rohr, 2005a). „Svou okázalou bezpohlavností, zálibou v monstrózních účesech a rekvizitách, v dovedně potrhaném a proděravěném oblečení, které nosí, i svou nedbalou hygienou nevědomky opakují základní iniciační témata.“ (Corneau, 2012, s. 151) V naší kultuře vymizeli zasvěcovatelé. Nemáme se od koho naučit padat, ponořovat se do zármutku a umět plakat (Bly, 2011). Hledáme „staré slony“, kteří by nás to naučili.

Popisem mužské duchovní cesty jsme téměř zakončili naše pojednání o mužské identitě. Zbývá se ještě zastavit u popisu úskalí, kterým musí čelit obyčejný muž v kostelních lavicích.

1.1.5 Postavení muže – laika v církvi

„Když v pastoraci na víru získáte ženu, napište si jeden bod, když získáte mladého člověka, napište si deset, a když získáte chlapa, tak si napište sto.“ (biskup Pavel Posád, in: Dvořáková, 2007, s. 53)

Slova českého biskupa Pavla Posáda dobře charakterizují současnou situaci církve. Kostely jsou plné žen, v živějších farnostech se najdou mladí lidé, ale aktivních věřících mužů je jako šafránu. Proto jsou symbolicky hodnoceni sty body.

Realitu můžeme doložit i statistickými daty. Socioložka Hamplová (2011) uvádí výsledky výzkumu, podle kterého u nás každý týden chodí do kostela 2,5krát více žen než mužů. Autorka uvádí tři teorie, které by mohly tento jev vysvětlit - *odlišné postavení na trhu*

práce (ženy jsou více nábožensky založené z důvodu nižšího kontaktu s pracovním trhem – mají na kostel více času), *sociální deprivace* (důsledek horšího subjektivního hodnocení vlastního sociálního postavení – ženy se cítí méněcenné a v kostele nacházejí útočiště) a *socializační přístup* (odlišný způsob výchovy – dívky jsou vedeny k větší emocionalitě a submisivitě, což se v kostele preferuje). Ani jedna ze zmíněných teorií však podle Hamplové není uspokojující pro vysvětlení tohoto jevu v našich podmínkách.⁷

Od sociologické studie nyní přistupme k internetové realitě, která také leccos napoví. Pokusili jsme se hledat na známých internetových serverech české katolické církve odkazy na aktivity pro muže⁸ (vyhledáno dne 3. 2. 2013). Výsledky nebyly příliš lichotivé. Server [www.pastorace.cz] přináší několik kratších článků o rozdílných přístupech k víře u muže a ženy. Mírně úsměvně může působit odkaz na serveru [www.vira.cz] s názvem „pro ženy (i pro muže)“. Odkazy center pro rodinu jednotlivých biskupství se v tomto ohledu lišily. Nejvíce odkazů na různé akce pro muže měly stránky diecézního centra v Olomouci, plzeňské biskupství pak nabízelo v blízké době duchovní obnovu pro muže a královehradecké alespoň nabízelo odkaz na stránky s mužskou tematikou. Zajímavé je, že servery center pro rodinu často obsahovaly odkazy „pro manžely“, „pro snoubence“, „pro ženy“, „pro maminky“, „pro seniory“, ale odkazů na aktivity pro muže bylo v tomto ohledu velmi málo.

Je samozřejmě možné, že v rámci farností probíhají aktivity pro muže, ale nebylo v našich silách procházet stránky jednotlivých farností. Snažili jsme se vcítit do situace muže, který se ve vlastní farnosti cítí osaměle, má chuť s tím něco dělat, a tak jsme zjišťovali, jaké má v tomto ohledu možnosti. Jedním z vysvětlení, proč církev samotná nepořádá příliš aktivit pro muže, může být jakýsi začarovaný kruh – v kostelech je málo mužů, proto se mnoho aktivit cíleně pro muže nekoná, muži se tak cítí odstrčení, a proto je jich v kostele daleko méně než žen. Opačným důsledkem tohoto začarovaného kruhu ale může být, že muži se v kostelech nemohou zapojit tak, jak by jim to vyhovovalo, nenacházejí zde aktivity sobě blízké, a tak kostel opouštějí.

Zajímavou analýzu přináší český kněz Tomáš Holub ve sborníku Unie katolických žen [vyhledáno 3. 2. 2013 na <http://katolickezeny.cz/wp-content/obsah/Sborn%C3%ADk-text%C5%AF-%C5%BDena-v-c%C3%ADrkvi-a-ve-spole%C4%8Dnosti-II..pdf>]. Vybíráme tři jeho důvody, proč se muži nemusí v církevním prostředí cítit dobře. Především jsou to zženštilé ideály mužské svatosti, které jsou muži předkládány skrze výtvarná, sochařská i

⁷ V kostelech katolické církve se s periodou několika let koná sčítání počtu návštěvníků bohoslužeb, ale výsledky slouží pouze pro vnitřní potřebu jednotlivých diecézí, takže je zde nemůžeme uvést.

⁸ V našem pojednání se omezíme pouze na situaci české katolické církve. Zkoumat realitu ostatních křesťanských církví u nás přesahuje rozsah naší práce.

literární díla, se kterými je pro muže těžké se identifikovat. Druhým důvodem může být jakási forma absolutizace svého pohledu na duchovní život ze strany žen, do jehož forem jsou pak muži tlačeni. Poslední faktorem je osoba kněze. Ženy tvoří v kostele většinu, a proto si kněz může postupně osvojit ženský styl zbožnosti, čímž ztrácí schopnost pochopit věřící muže.

Německý filosof a teolog M. Hofer ve své knize *Muži věří jinak* (2003, překlad vlastní) přináší zajímavou analýzu postavení muže v katolické církvi. Církev se navenek jeví jako paradox – na vedoucích pozicích stojí výhradně muži – ovšem klerikové – a většinu obyčejných členů tvoří ženy. Někdy se dokonce zdá, že ženy tvoří s kleriky jakousi skrytou koalici. Je zvláštní, že kněží – ač jsou sami muži – k mužům neklerikům hůře nacházejí cestu.

Hofer uvádí, že v židovství měl muž jako hlava rodiny důležité poslání v rámci náboženského života – předsedal např. při rodinné velikonoční večeři. Tím byl jasným vzorem mužské víry. V křesťanství však hlavní úloha přešla na kněze a muži byli odsunuti více do pozadí. Když za průmyslové revoluce muži odcházeli za prací, zůstala výchova – včetně náboženské výchovy – v rukou žen. „Z náboženství otců se tak stalo náboženství kněží a zbožných žen.“ (s. 18, překlad vlastní) Muži – laici pak stojí v církvi poněkud stranou. Chce se po nich, aby přispívali na provoz církve, aby pomáhali s materiálním zabezpečením chodu farností, ale moc se nemyslí na způsob, jakým oni sami potřebují svou víru prožívat. Hofer smutně konstatuje, že z kazatelen málo zaznívají pozitivně motivovaná témata, která by muže oslovila – o vztahu k práci a majetku, o odpovědnosti za společnost nebo o přínosu lidské sexuality. To jsou témata, která muži dennodenně řeší. „Muži jsou pro kněze pravděpodobně náročnějším ‚objektem‘ než ženy: vlastní méně šarmu a hůře přijímají rady, protože si více stojí na svém.“ (s. 26, překlad vlastní) Pro muže je také obtížnější chápat církev jako „matku“. Muž se musel – často obtížně – deidentifikovat s vlastní matkou a nalézt tak vlastní mužskou identitu. Proto vnímá jako ohrožení své nezávislosti, má-li se v poslušnosti podřídit další matce – církvi.

Diplomovou práci o mužském prožívání víry napsal Baláš (2008). Kromě analýzy mužského duchovního života také předkládá návrh bohoslužeb zaměřených na muže (vychází z pramenů z německého jazykového prostředí). Baláš dospívá k závěru, že „je důležité, aby si muž sám sebe vážil, věděl o své hodnotě a dokázal se přijmout takový, jaký je. K tomu může pomoci mužská spiritualita, která muži pomáhá k objevení a přijetí sebe.“ (s. 74) Má-li bohoslužba muže oslovit, je potřeba, aby kněz měl před sebou vždy konkrétního muže s jeho životem a problémy a zvážil, který impulz má šanci tohoto muže posunout dál. Pro hlubší analýzu na tuto zajímavou diplomovou práci odkazujeme.

Italský psychoanalytik C. Risé (2002), který se tématu mužské identity věnuje a nahlíží ji i z pohledu křesťanství, připomíná jedno z základních psychoanalytických pravidel: cokoliv potlačeného z lidského vědomí přechází do nevědomí a ven se pak dostává kontaminováno ostatními součástmi nevědomí. Ve své knize *Divý muž. Jak znovu objevit sílu vlastního pudu* (2002, překlad vlastní) ukazuje na křesťanské i společenské normy, které chybně chápou propojení mužské vitality a síly s pojmem zla, hříchu či něčeho nevhodného. Tento postoj pak místo rozvoje mužských ctností vede k obavám z jejich existence. „Strach, který dnes paralyzuje moderního člověka, který jej odvádí od jeho vlastních sil a pudů a který mu zakazuje růst, je důsledkem po staletí budovaného negativního postoje křesťanství vůči lidským pudům.“ (s. 25, překlad vlastní)

V kontrastu s touto realitou Risé poukazuje na samotného zakladatele křesťanství jako na muže plného síly, který nepohrdal tím, co je člověku přirozené. Už samotným faktem, že se v Ježíšovi Bůh stal člověkem, Bůh dává najevo, že nepohrdá tělesností ani světem samotným. Autor poukazuje na velkou škodu, kterou nevyužívání přirozené mužské vitality církvi přináší. Je pravda, že mužská síla a přirozená divost s sebou také přináší riziko, že se může vymknout z rukou. Bez ní je však církev chabá a mdlá. Pouhé dobré úmysly zrozené v hlavě nestačí. Je potřeba silných rukou a odvahy – toho, co je pro muže přirozené.

K těmto myšlenkám dobře zapadá Rohrova úvaha (2007) o nebezpečí tzv. *spirituality středního rodu*. Ta „je pastí pro ty, kteří mají mnoho volného času, mnoho nápadů, které si samy vystačí, a kdo žijí v luxusu. Vzniká jim možnost nemuset se snažit, nemuset měnit, netoužit a nežít po spravedlnosti.“ (s. 18) Dospělá víra však obsahuje ve vyvážené míře jak ženské, tak i mužské prvky – ty jsou v podobě hledání něčeho nového a riskování – to, co bylo typické pro Abraháma, Mojžíše i Ježíše. „Mužská spiritualita by měla být ta, která dodává mužům odvalu, aby se vydali ze svého vlastního jedinečného výchozího bodu na radikální biblickou cestu svým vlastním jedinečným způsobem se svými vlastními jedinečnými cíli.“ (s. 18-19)

Budeme-li se snažit shrnout myšlenky zmíněných autorů, můžeme konstatovat, že **pozice současného muže – laika v církvi je ztížena převahou žen na bohoslužbách. To s sebou může přinášet jednak tlak ke způsobům prožívání víry, které jsou typické spíše pro ženy, jednak nepochopení ze strany kněží, kteří mohou být převahou ženského prvku v kostelích ovlivněni. Chce-li kněz svým kázáním oslovit muže, měl by při přípravě kázání mít před očima konkrétní muže ze své farnosti s jejich konkrétními problémy a vhodně na jejich současné potřeby reagovat. Z tohoto důvodu je vhodné,**

aby byl kněz s muži ve své farnosti v kontaktu, a to intenzivněji než jen skrze nedělní bohoslužby.

Muži potřebují prezentovat mužské vzory s důrazem na typicky mužské ctnosti, jakými jsou např. odvaha a síla. Bude-li církev svůj mužský rozměr potlačovat a zůstane u tendence k neurčité bezpohlavnosti, ochuzuje se o velký potenciál. Akceptovat církev jako „matku“, tedy autoritu, je z psychoanalytického pohledu pro muže náročnější, protože si ve svém životě musel pracně vydobýt nezávislost na vlastní matce, aby mohl objevit svou mužskou identitu. Autoritu církve tedy muž vnímá obtížněji než žena.

Otázka církevní autority a poslušnosti vůči ní by zadala na samostatné téma diplomové práce. My se odkážeme alespoň na papežského kazatele Cantalamessu (1993), který u poslušnosti zdůrazňuje, aby autorita, která ji vyžaduje, byla nejen autoritou vnější, tedy z moci úřadu, ale také autoritou vnitřní – autoritou, která svými postoji dokládá oprávněnost svých nároků. Bude-li „matka“ církev přesvědčivá a ryzí, pak je naděje, že věřící, zvláště muži, budou její výroky vnímat ne jako omezení, ale jako rady pro dobrý život, které dává moudrá a hodnověrná autorita.

1.2 AKTIVITY PRO VĚŘÍCÍ MUŽE U NÁS

1.2.1 Vznik a současný stav

„Soudobý profesní život připouští pouze vztahy založené na soutěživosti, jež vyvolávají především pocit úzkosti, napětí, osamělosti, rivality a strachu. ... Nedostatečné duševní spojení s jinými muži způsobuje snad nejtěžší zranění vůbec.“ (Bly, 2011, s. 45)

Poukázali jsme na nepříliš utěšující pozici současného muže v církvi. Nyní představíme aktivity, které jsou jednou z odpovědí mužů na hledání způsobu, jak svou víru společně prožívat. Pro tyto aktivity neexistuje jeden společný název. Hovoří se o „mužském hnutí“, „mužské spiritualitě“, „chlapském hnutí“. V naší práci budeme používat termín *mužské hnutí* (vycházíme z amerického termínu *men's movement*).

Mužské aktivity jsou u nás spjaty s tzv. manželskými setkáními. Jedná se o týdenní kurzy pro manželské páry, které mají svůj původ ve Finsku a po roce 1989 se rozšířily i v České republice. Náplní těchto kurzů jsou témata manželské komunikace, odpuštění, sexuality apod. V současné době probíhá u nás každoročně během letních prázdnin několik kurzů tohoto druhu.

Muži účastníci se manželských setkání v ČR pocítovali potřebu určitého druhu vlastních aktivit. Několik z nich se dalo dohromady a společně hledali inspiraci pro činnosti zaměřené primárně na věřící muže. Jednu z odpovědí našli v knihách již zmíněného Richarda